

יחסי ישראל והאיחוד האירופי

רפראט: האיחוד האירופי ומדיניות החוץ של ישראל: התערבות אקטיבית?

הקדמה

בשנת 2002, הרבה אחרי שגיבש את הסכמי אוסלו, ולאחר שהיה כבר שר משפטים מוצלח, נחל **יוסי ביילין** תבוסה צורמת בבחירות לרשימת העבודה, עקב תבוסתו הוא החל שוקל את מהלכיו הפוליטיים ולבסוף חבר למפלגת **מרצ**¹. **ביילין** היה מיוזמי תהליך השלום במדינת ישראל, ומאדריכלי **הסכם אוסלו**. בעוד שהוא צמח בממסד של **מפלגת העבודה** כדובר, כח"כ וכיונה מובהקת, דווקא התדמית הציבורית שנוכסה לו לא שיקפה את מעשיו. תהליך **אוסלו**, שנזום על ידי **שמעון פרס** ותוכנן על ידי **ביילין**, נערך כולו תחת אצטלה של קרן לשיתוף פעולה בינלאומית (ECF)² ורק כאשר גובש הסכם, זה הובא לידיעתו של **יצחק רבין**, שהיה אז ראש ממשלה, כאשר המשא ומתן נערך במקביל למשא ומתן הגלוי. בעוד שהמשא ומתן הגלוי שנערך עם הפלשתינים נערך בחסות ארצות הברית, דווקא החשאי נערך בחסות אירופית³.

במקביל, משנת 2002 החלו רחשים להשמע בתקשורת הישראלית⁴ בנוגע להסכם שמתגבש בערוץ נפרד ולא מדיני בין **יוסי ביילין**, **יוסי שריד** ואחרים לבין פלשתינים. בחשיפה הראשונה, עוד בשנת 2002, נכתב: "**יוסי ביילין** אמר בתגובה לדברי הפלסטינים, כי הוא אינו עוסק בגיבוש מסמך הבנות, אל א **ביוזמה אירופית לקיים בחירות חדשות בשטחים**". לדברי המשלחת הישראלית, יושקה פישר מנסה לבחון עם הצדדים אפשרות להשיג הפסקת אש באמצעות בחירות או משאל עם ברשות הפלסטינית. על פי המשלחת הישראלית, **מדובר ביוזמה אירופית שאמורה, לשיטת פישר, להזיז קדימה את התהליך המדיני**, משום שבחירות עשויות להביא לתמיכה עממית בדרישה להפסיק את האש. ל-ynet נודע כי **[יאסר] ערפאת** תומך ברעיון הבחירות. "לכשנחשף המסמך לבסוף"⁵

מעט לאחר ההסכם גובש האיחוד המוסדי בין **מפלגת מרצ ותנועת שח"ר** (שלום, חינוך,

1 הארץ: "**ביילין ודיין יצטרפו לרשימת מרצ**" (מזל מועלים: 11.12.2002) <http://news.walla.co.il/?w=/321016>

2 נחום ברנע: **ימי נתניהו**, זמורה-ביתן: 1999

3 ברנע,

4 ידיעות אחרונות: "**ביילין ושריד מגבשים מסמך מדיני עם הפלשתינים**", (דיאנה בחור ועלי וואקד 06.02.2002)

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-1625908,FF.html>

5 ידיעות אחרונות: "**חשיפה: הסכם 'שוויץ' גובש בין בכירי שמאל לפלשתינים**", (אטילה שומפלבי 09.10.03)

<http://www.ynet.co.il/articles/1,7340,L-2782976,00.html>

רווחה) ושתי המפלגות אוחדו לתנועה שנקראה אז **יחד: ישראל חברתית דמוקרטית**⁶, לראשות המפלגה המאוחדת התמודדו שניים: **רן כהן**⁷ ו**יוסי ביילין**⁸ כאשר לבסוף **ביילין** ניצח⁹ בבחירות, תוך שהפער בינו לבין **כהן** היה מזערי ועמד על כ- 1,000 קולות. על מסיבת הנצחון כתבה מזל מועלם¹⁰: "**ביילין** הגיע מלווה באשתו **דניאלה**. כדרכו, נראה שליו ונינוח ודחה את הביקורת על כך שהשתמש ב**יוזמת ז'נבה**, אותה הוביל, כפלטפורמה פוליטית לקידום בחירתו לראשות המפלגה. בין השאר אמר: "**ז'נבה** זה לא עניין פרטי שלי. זו יוזמה שיכולה לדחוף קדימה את **'יחד'**".

שאלת המחקר בעבודתי תהא כפולה, ראשית, אבחן האם אכן מימן **האיחוד האירופי** (או מי ממוסדותיו) את מסע הבחירות של **ביילין** לראשות מפלגת **יחד**, ולאחר מכן אבחן ואנסה להסביר את מידת ההתערבות של **האיחוד האירופי** ביחסי החוץ של ישראל, אבחן מה היו האינטרסים של **האיחוד האירופי** למימון הקמפיין, את השפעת **האיחוד האירופי** על דעת הקהל בישראל באמצעות שינוי מצע **מפלגת מרצ** וכן את ההשפעה בפועל על דעת הקהל ועל תוצאות האמת.

אבחן כמקרה פרטי את יישום **תכנית ההתנתקות** בה **חווירא סולנה** מימן מכספו הפרטי את פינוי החממות **בגוש קטיף** על מנת לזרז את התהליך ולבסוף אסכם עבודה זו בבחינת ההתערבות האפשרית במדיניות החוץ של ישראל.

חלק ניכר מעבודה זו יתבסס על מקורות עיתונאיים ועל מאמרי דעה שנכתבו בסמוך לאירועים, שכן מחקר אקדמי בנושא לא היה. כמו כן, למען הגילוי הנאות, ראוי לציין כי הייתי מעורב לא מעט בתהליכים שהתקיימו בתקופה זו במפלגת **מרצ**, שכן הייתי מזכיר סניף **רמת השרון**, חבר ועידה ופעיל בכיר, תקופה מסוימת תפקדתי בפועל כרכז פעילות ותקשורת **בצעירי מרצ**

6 התנועה שינתה את שמה בחזרה ל"מרצ" לאחר כשנתיים, בהחלטה שהתקבלה ברוב דעות בוועידת המפלגה, הוחלט על שינוי השם חזרה ל"מרצ", עקב כשלון בסקרים לזהות את המותג "יחד"

מערבי: "**לשמאל נגמר המרצ**" (יפעת זהר: 17.06.2004) <http://www.nrg.co.il/online/1/ART/743/110.html>

מערבי: "**מרצ זה תמיד ביחד**" (מיה בנגל: 26.06.2005) <http://www.nrg.co.il/online/1/ART/950/441.html>

מערבי: "**יחד אנחנו חלשים**" (מיה בנגל: 10.01.2005) <http://www.nrg.co.il/online/1/ART/851/709.html>

7 ידיעות אחרונות: "**רן כהן: אחבר ציבורים חדשים לשמאל**" (אטילה שומפלבי, 10.01.2004)

<http://www.ynet.co.il/articles/1,7340,L-2857068,00.html>

8 ידיעות אחרונות: "**יוסי ביילין הכריז על מועמדותו לראשות 'יחד'**" (אטילה שומפלבי, 09.12.2003)

<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2835837,00.html>

9 הארץ: "**ביילין ניצח בפריימריס של יחד**" (מזל מועלם: 17.03.2004) <http://news.walla.co.il/?w=/9/519469>

10 שם, שם.

ולבסוף, בטרם פרשת¹¹ מהמפלגה, חשפתי את ניהול רשימת החיסול שניהל **ביילין** כנגד חלק מפעילי המפלגה¹², שבעקבותיה הוגשו תלונות במשטרה כנגדי וכנגד **ישראל כהן**, מי שכיהן באותה העת כיו"ר סניף **תל-אביב**.

יוזמת אוסלו: התהליך האירופי במקביל לארה"ב.

יוסי ביילין פגש את **טריה לארסן** ערב הבחירות לכנסת ב-1992¹³, תוך שזה מציע לו את קשריו המקצועיים לניהול משא ומתן מדיני בגולה הפלשתינית (הדבר היה בטרם **יאסר ערפאת** שב לשטחים הכבושים, ובטרם הוגדרה 'רשות פלשתינית'). **ביילין** סרב, לטענת **נחום ברנע**, להצעתו של **לארסן**, אולם הפנה אותו לחברו הטוב, **יאיר הירשפלד**, שהיה פרופסור למזרח התיכון באוניברסיטת חיפה.

לאחר הבחירות ונצחון **יצחק רבין** במאבק על ראשות הממשלה, **ביילין** שב לכס השלטון. כסגן שר החוץ, נפגש בחשאי עם **לארסן** ועם סגן שר החוץ הנורבגי, **יאן אינגלנד**¹⁴. באותה התקופה **הירשפלד** היה קשור לגוף שעסק במחקרים בשטחים, אותו גוף נקרא ECF. אותו גוף קיבל מימון לפעילותיו מאת FAFO, מכון נורבגי למדע שימושי. לטענת **ברנע**, היה כאן עסק, שפעל בחסות הממשלה וכסיפור כיסוי. עד היום, לטענת **ברנע**, התיקים במשרד החוץ הנוגעים למשא ומתן החשאי עם אש"ף מתויקים תחת ECF.

ביילין עצמו מעיד¹⁵ כי: "בתחילה היתה כוונה לקיים שיחות חשאיות באוסלו ביני לבין **פייסל חוסייני** שהשתתף בשיחות וושינגטון, אולם לאחר שהתמנתי סגן שר חוץ לא יכולתי לעשות זאת, וסוכם עם **טריה לארסן** כי באוסלו יתנהלו שיחות לא רשמיות בין ד"ר **יאיר הירשפלד** וד"ר **רון פונדק** (מי שעמדו בראש הקרן לשיתוף פעולה כלכלי) מטעמי, לבין **אבו עלא**, איש הכספים של אש"ף ויד ימינו של **אבו מאזן**. השיחות החלו באוסלו ב-20 בינואר 1993, יום

11 הארץ: "פעילים מרכזיים בצעירי מרצ עזבו את המפלגה" (לילי גלילי: 25.01.2006),

<http://news.walla.co.il/?w=/7902/848591>

12 וואלה: "מה חושבים בלשכת **ביילין** על פעילי המפלגה", (מערכת וואלה: 01.08.2005),

<http://news.walla.co.il/?w=/9/755846/@/item/printer>

13 ברנע, עמ' 32

14 ברנע, עמ' 33

15 יוסי ביילין, לקסיקון **ביילין**, אוסלו,

http://www.beilin.org.il/lexicon/lexicon_main.asp?topic_id=2&sub_topic_id=89

לאחר שהכנסת ביטלה את החוק שאסר על מגעים עם אש"ף. לאחר ששני המפגשים הראשונים הניבו הבנות ראשוניות עדכניות את שר החוץ שמעון פרס, בקיומן.

בתחילה נוהלו שיחות לשיתוף פעולה כלכלי בין הירשפלד, רון פונדק ואבו-עלא. שמעון פרס, שהיה באותה התקופה שר החוץ, לא ידע אולם על המגעים, שהחלו להבשיל ולהקים עקרונות משותפים מדיניים. תחת אווירה רגועה בנורבגיה התקיימו שיחות בלתי פורמאליות בין ECF לבין הפלשתינים. רק בחודש מאי 1993 צורף אורי סביר אל הירשפלד ונסע לאוסלו; ורק לאחר חזרתו יידע פרס את רבין על קיומן של שיחות אלו.¹⁶

במקביל לשיחות אלו, התקיימו שיחות גלויות בווינגטון. וכך כותב ברנע על משמעותן של השיחות החשאיות מטעם ECF: "בהדרגה התברר, שיש קשר סיבתי בין התקדמות השיחות החשאיות באוסלו והשיחות הגלויות בווינגטון. כאשר אבו-עלא חש קיפאון באוסלו, התחילה המשלחת הפלשתינית בווינגטון לשדר עוינות. הישראלים למדו את מנגנון ההתנייה הזה. גם הם התחילו לשחק בין ווינגטון לאוסלו. הם גם ניצלו את קשריהם עם אבו-עלא כדי להתגבר על קשיים בשיחות הרב צדדיות."¹⁷ ...

עם זאת, המשא ומתן החשאי הוסתר מהאמריקאים, ובין היתר מוורן כריסטופר, מי שהיה באותה העת מזכיר המדינה האמריקאי, עד שיצחק רבין החליט שיש לערב את כריסטופר בסוד העניין, בותו העת הוא שלח את פרס יחד עם שר החוץ הנורבגי, יוהאן יורגן הולסט ומשלחת נוספת לפגישה עם כריסטופר. ברנע כותב¹⁸ כי תפקידם של האמריקאים באותו משא ומתן גלוי, בתחילה, היה להביא הצעה היפוטטית לצדדים כדי שלא ייהיה קל לאמצה, כמו שעשו בשיחות עם ירדן ב-1987. אולם, ברנע עצמו מציין: "אלא שהרעיון המקורי חדל להיות רלוונטי ברגע שהמגעים בין ישראל ואש"ף לבשו ממדים היסטוריים. גם ישראל, גם אש"ף, לא נזקו יותר לעלה התאנה האמריקני. הם הראו רצון להסתדר לבד ולהראות את זה לכל העולם"¹⁹

תהליך אוסלו היה תהליך שלום בין ישראל לגוף אחר שלא נערך בחסות אמריקאית. למרות שבאותה התקופה, לאחר שיחות מדריד²⁰, החל משא ומתן רב-צדדי בחסות אמריקאית,

16 ברנע, עמ' 34

17 ברנע, עמ' 34

18 ברנע, עמ' 36-38

19 ברנע, עמ' 38-39

20 עוד על שיחות מדריד מאתר הכנסת: <http://www.knesset.gov.il/lexicon/heb/madrid.htm>

תהליך השלום המרכזי, שלום בנוגע לשטחים שנכבשו ב-1967 ובהם הוחזקו תושבים תחת משטר צבאי, היה דווקא זה בחסות אירופית.

תפקיד ה ECF במשחק הפוליטי הישראלי

לקרן לשיתוף פעולה כלכלי (ECF), עמותה ישראלית שפועלת לקידום פרויקטים רב-צדדים, היה חלק לא מבוטל ביוזמת אוסלו. יוזמת ז'נבה²¹ לא היתה בודדה, במקביל לה נוהלו שיחות שלום במסגרת קבוצת קופנהגן²², שקיבלה מימון אירופי ואף נוסדה על ידי הרברט פונדק (אביו של רון פונדק, שכיהן באותה העת במרכז פרס לשלום וסייע בתהליך אוסלו במסגרת ה ECF). אולם, ההליך שנוהל במסגרת ח.ל. חינוך לשלום בע"מ (החברה אשר מהווה את ארגון הגג ליוזמת ז'נבה) היה זה שהסתיים עם ידו על העליונה.

אולם אותה יוזמת ז'נבה לא היתה מתקיימת ללא מימון ה ECF. דניאל לוי, לדוגמא, מאדריכלי ההסכם, ומי ששימש באותה העת היועץ המשפטי, קיבל את משכורתו בשנת 2003 מ ECF²³. כמו לוי, גם ביילין השתכר בשנת 2003 משכורת של כחצי מיליון ש"ח מהקרן, תוך שבמקביל הוא פועל לבחירתו לראשות מפלגת מרצ; במקביל למשכורתו, החזיק ביילין שני עוזרים אישיים, דוברת, מאבטח ונהג. כל זאת מכספי האיחוד האירופי שתרם לקרן לפרוייקטים כלליים²⁴. רון פונדק, גם הוא מיוזמי ז'נבה, קיבל בשנת 2001 274,000 ש"ח משכורת, בשנים 2002 ו 2003 לא היה בין 5 מקבלי המשכורות הגבוהים, ולכן לא ניתן לדעת האם קיבל או לאו משכורת.

מגזין כותרת העלה בתחקירו חשדות מבוססים על עדויות שניתנו הן בעילום שם והן לייחוס, האומרות כי ECF מימנה את מסע הבחירות הפנימי של יוסי ביילין במפלגת מרצ בתחילת 2004. ג', המזדהה בכתבה כסטודנטית, מספרת על כך שהגיעה למשרדי ECF על מנת לקיים שיחות טלפון עם מתפקדי המפלגה ולשכנעם להצביע עבור ביילין. כמו כן, אבינועם שחר, מי שתפקד כרכז הסטודנטים של מרצ בעבר ואף היה מועמדה לכנסת ה-16²⁵, וכיום מנהל

21 <http://heskem.org.il>

22 <http://pforp.net>

23 מתוך תחקיר של מגזין כותרת, אפריל-מאי 2005. <http://www.koteretmag.co.il/n4it/ydocs/wag03.pdf> בו ה ECF נדרשה לדווח על מקבלי המשכורת, כמו גם על מקורות המימון

24 תחקיר כותרת הצליח להעלות מסמך זה באוב, <http://www.koteretmag.co.il/n4it/ydocs/ec.pdf>, למרות שעד היום סרבה הקרן לחשוף את זהות תורמיה, כמו גם להגיש דוחות אלו לרשם העמותות. עם זאת, אציג בהמשך עוד ממצאים שמדגימים מימון אירופי, פרט לאלו, אולם לא בהכרח מימון ישיר של האיחוד האירופי.

25 <http://www.knesset.gov.il/elections16/heb/lists/list.asp?id=20>

משרד יחסי ציבור עצמאי, עבד **בח.ל. בע"מ**, תוך שהוא מסייע לביילין בקמפיין.

שני הגופים, **ח.ל. בע"מ** ו-ECF תפקדו למעשה כצנורות לקידום מחנהו של ביילין בתוך מפלגת **מרצ**. עד הבחירות המקדימות של 2006 לכנסת ה-17, לדוגמא, מימנה **ח.ל. בע"מ** את מרוצו של **שאול אריאלי**, מיוזמי הסכם **ז'נבה** וממנסחי קו הגבול שאמור לעבור שם. בעוד שמפלגת **מרצ** שלחה בתאריכים הרלוונטיים לפריימריס במפלגה הזמנות לאירועים של ארגונים נפרדים, ובינם יזמת **ז'נבה**, אירועים אלו היו לא יותר מאשר כנסי בחירות של אריאלי²⁶. במקביל, העבירה מפלגת **מרצ** שהיתה באותו הזמן תחת הנהגתו של **ביילין** את רשימת התפוצה המלאה שלה, כולל רשימת המתפקדים אל **ח.ל. בע"מ**²⁷, בתפקידי מפתח במפלגה הוצבו אנשי **ז'נבה**, ואנשים שתפקדו בתור פעילי מפלגה קיבלו משכורת **מח.ל. בע"מ**. כך, לדוגמא, **אבינועם שחר**, שעבד כרכז הסטודנטים של **מרצ**, הועסק כרכז מבצעים **בח.ל. בע"מ**²⁸, **שאול אריאלי**, מי שהיה אחד המובילים ביזמת **ז'נבה**, התמודד על מקום ברשימת המפלגה, ו**נעה גלילי**, שהיתה בשנת שירות **בנוער מרצ**, קיבלה את האפשרות לשרת שירות לאומי **בח.ל. בע"מ**. כמו כן, נשיאת ועידת **מרצ**, **חגית עופרן**, מהווה פעילה מרכזית **בח.ל. בע"מ**²⁹.

אולם, את ההתערבות הממשית היה ניתן לראות לקראת בחירות 2006, כאשר בעוד שמפלגת **מרצ** יוצאת עם קמפיין בחירות הקורא לתמיכה ביזמת **ז'נבה**, **ח.ל. בע"מ** מימנה קמפיין חוצות הקורא לשלום והסכם, שקשור במישרין לבחירות³⁰, במקביל לדחיפת חבריה בתוך **מרצ**. **מרצ**, מנגד, ניכסה לעצמה את יזמת **ז'נבה** כחלק אינהרנטי ממצעה³¹, מועמדיה מתגאים בכך שהם היו חלק מהותי בשיחות על כתיבת מסמך זה³².

לקראת בחירות 2006 החלה נטישה המונית אף של חברי מפלגה, כשבין היתר טענו אלו לכך שהמפלגה הפכה להיות 'מפלגת **ז'נבה**'. חבר מועצת עיריית ת"א, **איתי פנקס**, אמר "מאז שביילין נכנס הפכנו למפלגת **ז'נבה**. בכל המפלגות העניין החברתי תופס מקום מרכזי ואנחנו

26 צילומי מסך של אתרי האינטרנט של שאול אריאלי ושל "כן להסכם" יצורפו לעבודה הסמינריונית כנספחים.

27 ראו נספחים הנוגעים להתכתבות עם **ירון שור**, מזכ"ל **מרצ** מאותה התקופה בהם הוא מאשר את הדבר.

28 ראיון מלא עם אבינועם שחר יפורסם כנספח לעבודה; ראו גם את דבריו של שחר במגזין כותרת, אפריל 2005.

29 כיוון שח.ל. בע"מ היא חברה פרטית, לא ניתן לקבל רשימת עובדים או מקבלי משכורות והטבות.

30 ראה את מערכת ההודעות לעיתונות של ח.ל. בע"מ, <http://www.heskem.org.il/DisplayItemNewsp.asp?id=155>.

31 ראה פרק "התהליך המדיני, שלום ובטחון" מתוך מצע מרצ <http://www.myparty.org.il/elections/maza.php?id=19>.

32 ראה את קורות חייהם של ח"כ חיים אורון <http://meretz.org.il/main-branch/HE/blog/info/4.html> ודר' צביה

גרינפלד, <http://meretz.org.il/main-branch/HE/blog/info/56.html>.

עדיין בל'נבה"³³, כששלושה פעילים מרכזיים התפטרו, ההצהרה ששחררה לעיתונות היתה:
"ההתעסקות ביוזמת ל'נבה, דבר חשוב כשלעצמו, נטלה ממרצ את היכולת לעסוק בחברה
הישראלית"³⁴.

ניתוח אקדמי:

התערבות האיחוד האירופי במדיניות החוץ והבטחון של ישראל

סיבות

תהליכים

תוצאות

מסקנות

33 עיתון תל-אביב: "איתי פנקס גאה לעזוב את מרצ", (אלי סניור: 10.02.2006),

http://www.tam.co.il/10_2_2006/chdshot2.htm

34 הארץ: "פעילים מרכזיים בצעירי מרצ עזבו את המפלגה" (לילי גלילי: 25.01.2006),

<http://news.walla.co.il/?w=/7902/848591>